

TOPONÍMIA DE BUNYOL

Rosa BOTELLA PLANELLS

Mª Jesús DEVÍS GÀMIR

I. INTRODUCCIÓ

El propòsit del present treball ha estat, en primer lloc, fer una recollida el més exhaustiva possible de la toponímia de Bunyol i el seu terme municipal. Per això hem revisat documentació principalment de l'últim quart del segle XVII al XX, amb una breu incursió en el s. XIII, la qual no ha bastat per a complir suficientment el segon objectiu, que haguera estat constatar, a través de l'evolució dels topònims, les influències que han anat conformant la parla actual de Bunyol.

Amb tot i això, hem pogut comprovar fenòmens morfològics i fonètics, així com préstecs lèxics dels dialectes valencià i aragonés, tot això sobre la base general del castellà, llengua dominant en la zona.

Abans de tractar les qüestions més específicament lingüístiques, donarem algunes notes geogràfiques i històriques dels fets que han pogut tenir repercussions en la formació de la parla de Bunyol i la seua Foia i, per tant, en la toponímia, que és el que ací ens interessa.

Bunyol està situat a 38 km. a l'oest de la ciutat de València; pertany a aquesta província, i ha estat i hui encara ho és, un lloc de pas cap a Madrid. Aquest fet es reflecteix en els topònims Camí Real, nom documentat al segle XVII, *Camino Real de Madrid*, al s. XVIII, *Vereda Real*, nom actual.

Al seu entorn es troben pobles com Yátova, Alborache, Macastre, Chiva, etc., que formen part de la Foia de Bunyol i amb els quals comparteix característiques lingüístiques i culturals semblants, i això es nota també en la coincidència d'alguns topònims, per exemple: a Chiva i a Yátova trobem *Las Amoladeras* i a Bunyol *Las Amuladeras*; el topònim *Fuente de la Cabezuela* apareix a Requena com *El Cabezuelo*, etc.

Quant a les notes històriques, cal remarcar la importància de les successives capes de població que s'hi varen establir. En un primer moment, l'any 1238, durant el setge de València, el rei En Jaume I va donar aquestes terres a Rodrigo de Liçana, qui les va ocupar el 1245. Així, la població existent, majoritàriament musulmana, es va veure acrescuda pels cristians vells aragonesos de Liçana (PÉREZ SOLER, pàgs. 42-43). Més tard, el va cedir a l'orde de l'Hospital. En Jaume I el recuperà i el va donar a Berenguela Fernández. El 1304 fou comprat per En Jaume II per al seu fill Alfons, tot passant posteriorment al comte d'Urgell. Després del Compromís de Casp, Fernando d'Antequera va confiscar el senyoriu de Bunyol en 1413. L'any 1424 l'adquirí Alfons el Magnànim, qui el vengué a Berenguer Mercader. El 1604 Felipe II va concedir a Gaspar Mercader i

Carròs el títol de comte de Bunyol. I ja el 1609, quan varen expulsar els moriscs i es quedà despoblada la zona, el comte de Bunyol aleshores va emprendre una política de repoblament mitjançant cartes-pobles. Així hi acudiren 33 pobladors procedents de Mallorca —i també en vingueren als pobles del voltant—, que junt amb altres repoblaments posteriors han anat configurant l'actual població de Bunyol.

Tots aquests repoblaments han estat d'una gran importància per a la formació de la parla de la zona, especialment quant a les influències dels dialectes aragonés i valencià; tanmateix, del repoblament mallorquí no hem pogut trobar cap petja, probablement perquè es fondria amb el valencià, a causa del parentesc entre ambdós.

A continuació parlarem de com la toponímia reflecteix tot açò.

La presència del valencià s'evidencia tant en el lèxic com en la morfologia i la fonètica. Així tenim topònims com *Gola*, barrancs del *Fustal* i de *La Paransa*, partides del *Perol*, *La Rabosera*, *Planell*, *Quixal*, etc., que són préstecs lèxics molt clars del dialecte valencià. Ara bé —i amb açò entrem en el camp fonètic— no sempre s'admet la paraula tal qual, sinó que en molts casos es modifica la pronúncia, adaptant-la a la fonètica castellana. Per exemple, junt a Planell, i com que el castellà no té el fonema /ɲ/ en posició final, apareix la variant «Planel», que reflecteix exactament la pronúncia dels parlants. El mateix ocorre amb Quixal i Quisal. A més, aquest últim topònim té una tercera variant «Quizal», ultracorrecció que és deguda a la consciència del «sesseig», fenomen de gran vitalitat a la zona i de clara influència de la fonètica valenciana. Així diuen *Almasan* en lloc d'Almazán, o *Brasuelo* en lloc de Brazuelo, *Cabesona* per Cabezona, *Serrito* per Cerrito... Per altra banda, i en un intent de correcció, l'escrivà encarregat de redactar els documents posa *Balthazar*, *Montecinos*, *Cipreces*, *Mazet*...

Ja dins de la morfologia, observem algun cas d'extensió del sufix -et dels diminutius valencians a paraules castellans. Així, junt a les valencianes Pontet, Maset, Secanet, trobem *Escaleretes*, documentada també com *Escaletes*, el diminutiu correcte en valencià.

Sense eixir del camp de la morfologia, però ara en relació amb la presència de trets aragonesos, cal fer referència al sufix -ete, vigent en l'aragonés¹ i que també és molt viu a la zona, com ho demostren topònims com el *Monte Pilaretetes*, *Barranco Repiquete*, *Camino de Maricardete* o el *Molino Cañete*. Aquest sufix no sempre té, com veiem, un sentit diminutiu.

Més productiu sembla el sufix -ico, que encara que estiga estès per altres zones de la Península, és considerat com el típic del dialecte aragonés, segons Zamora Vicente. La recollida de topònims amb aquest sufix ha estat molt abundant, per la qual cosa ens limitarem a donar-ne només una mostra: *Fuente de la Chulica*, *Cuevas Majica* i *Morica*, *Barranco Hondico* i *Casa del Curica*.

Més difícil resulta delimitar el lèxic d'influència aragonesa, ja que en molts casos hi ha coincidència amb el català. Tenim, doncs: *Fuente de la Olivera*, *Corral de Coca*, *Balsica de las Porretonas*, *Alto del Retor*, *Llano de la Rulla*, *Barranco Pichera*, *Molino Milocha*, *Sulsida* —pròxima al valencià Solsida—, amb la variant «Sunsida» o «Sunsia», *Charco el Pansero*, *Parada* (que té el sentit, en català i aragonés, de 'represa feta en una sèquia o un riu', mentre que en castellà no té aquesta accepció), etc.

No obstant, hi ha casos que semblen exclusius de l'aragonés. Per exemple, *Botear* (recollit en el diccionari d'Andolz amb el sentit de 'saltironar', 'bromejar') i *Royo* (que encara s'utilitza a Bunyol junt a l'adjectiu castellà «rojo»), així com d'altres que ja hem esmentat: *Olivera*, *Retores*, *Sunsida*, etc.

(1) El de major difusió fins la segona meitat del segle XV, i que actualment ha perdut importància en favor de -ico, excepte a l'Alt Aragó (GONZÁLEZ OLLÉ, ps. 304-326).

A banda d'aquests dos blocs d'influències, hem pogut trobar petges de l'estada dels àrabs en paraules que pertanyen al lèxic general de la llengua castellana, com *Almazán*, ja documentada al segle XVII, *Almudí* al segle XVIII, *Mezquita*, que fa referència a la que existia abans de l'expulsió dels moriscs, o en d'altres que no hi pertanyen com *Alpujarra* o *Beniarhent*.

Una vegada conlloses les consideracions de tipus lingüístic, passem a exposar la metodologia utilitzada en l'elaboració d'aquest treball:

Entre els possibles criteris de classificació que se'ns oferien, hem rebutjat el semàntic, puix plantejava problemes pràctics de duplicitat o també parcialitat. Un problema major suposava la classificació segons l'origen; per això hem optat per l'ordre alfabètic, mètode que recull totes les possibilitats. No obstant això, s'ha intentat de fer una agrupació semàntica que no pretén ser exhaustiva, però que permet una aproximació al camp de les motivacions en Toponímia.

La informació sobre cada topònim apareixerà distribuïda de la següent manera: com a entrada, s'ha col·locat la forma més correcta des del punt de vista lingüístic, seguida d'una breu definició en les ocasions en què era aconsellable. A continuació, i verticalment, les variants registrades. Cada entrada i les seues variants van acompanyades de la corresponent documentació, simbolitzada per una lletra majúscula de l'alfabet i, en el seu cas, el número del foli on apareixen.

Cal advertir que en alguns topònims, junt a la variant castellana, en trobem una altra de valenciana; açò es deu al fet que el manuscrit ha estat redactat a València per un notari d'aquesta ciutat (vid. *Tejería/Teuleria*).

Junt a tot el que hem dit, incloem algunes dades a propòsit de topònims iguals o similars d'altres poblacions, així com també s'indica la correspondència de dos topònims a un mateix lloc. Finalment, breus observacions de caràcter fonètic o morfològic (ultracorreccions, rotacismes...) tot reservant en notes a part explicacions més àmplies o hipòtesis pròpies.

Per últim, voldríem parlar del tipus de documentació i fonts consultades. Per una banda, hem treballat amb protocols notariais i documents administratius que ens han permès de seguir els canvis produïts en les formes al llarg de uns quants segles. Per altra banda, hem acudit als mapes físics i cadastrals de l'Institut Geogràfic Nacional (les seues claus respectives són Ma i Ca), si bé amb unes certes reserves, ja que el seu estudi ens ha revelat castellanitzacions, correccions inadequades, etc.

Per tal de completar les dades vàrem recaptar informació oral dels habitants del poble, recurs que ha possibilitat conèixer la vigència dels topònims documentats, els de recent creació, així com la seua fonètica real (clau Ro, Registre Oral).

Una volta conllosa aquesta breu exposició metodològica, sols ens resta assenyalar la dificultat per a aclarir alguns topònims (*Bayba, Monedi, Turche...*), fet que deixa les portes obertes a posteriors indagacions que esperem més fructíferes.

2. TOPÒNIMS

·AGRIO, Barranco. (Z).

·ÁGUILA, Pico del (U).

·ÁLAMO, Fuente, 'arbre de ribera' (J 55).

·ALBERCA, Balsa i Fuente. (CH 593; F 26; G; R; T; X; Y 6; Z).

·ALMAZÁN, 'paret o reforç d'una sèquia' (F; G; I; J 1; LL 221; P 3v; Q 22v; R; S; X; Y; Z).

·ALMASAN (CH 112; F; G; H 73; J 132v; LL8; M 16v; O 209v; Q 181v; R; S 28; X; Z).

·ALMASSAN (CH 765).

·ARMASAN (Ro).

ALMÚDI, 'establiment per a la compra-venda de forment i altres grans' (Ca, Ro).
 ALMUNDI, (Z).
 ALMUDI, (P 74v).

ALPUJARRA, 'muntanya o serra de l'antic Regne de Granada' (P 167v; Q 141; R; Y 99).
 ALPUJARRA, (CH 744).
 AMPUJARRA, Calle i Partida (N 41).

ALTA, Cueva (Z).
 COVALTA (Ma).

AMULADERAS / AMULAERAS (Ro), 'pedres d'esmolador'.

ARCA, Solana del (Ca).

AZAGADOR, Camino. (Ca).

BAYBA (CH 816; F 25; H 49; I 38; J 10; L; LL 91; P 4v; Q 62v; R; U; W 31v; X; Y 19; Z).
 BAIBA (F 45v; L; Q 32v; R; U; V 31; X; Y 2; Z) / BAIVA (V 86v).

BAJOCA, Río i Molinico 'tavella d'algunes papilionàcies cultivades (Ro).

BALADRAR, Barranco i Cueva 'lloc poblat de baladres' (CH 797; J 131; P 29v; Z; Ca).

BALSETA (LL 211).

BALSILLAS (G; N; P 144v; R; S 28; U). També a Requena.

BATÁN 'màquina que serveix per a batre o maçolar els draps' (Ro).

BENIARCHENT (H 88; K) / VENIARCHENT (F 28v).
 BENIACHENT (CH) / VENIACHENT (LL 90v i 129).
 BENIAGENT (CH 722 i 489).
 BENIACHEN (N 52v; Ñ) / VENIACHEN (Ñ).
 BIACHENT (Q 115; R) / VIACHENT (LL 135v; O 204v; P 29v).
 VIACHEN (V 95v; Y 9v; Ca; Ro).
 VENIABEN (Ñ).

BLANCA, Cuesta (CH 200v; O 89; Y 4v; Z).

BONET, Molino (U) (documentat en H 108 un Joseph Bonet).

BORRUNES², Barranco. (F 26v; L; LL 71; P 170; R; W 10v; X; Y 4v; Z; Ro; Ca).

BORSSO, Casa. Cognom italià d'una família establerta a la zona. (Ca; Ma; Ro).

BOSNA, Rambla (CH 593 a Yátova; LL 61v; X; Y 12v; Z; Ca; Ro).

BOTEAR³, Corral i Tablica EL (Ca; Ro). A Terol hi ha un *Camino de Botear*.

BUÑOL⁴

- (2) Segons PÉREZ SOLER «su nombre parece provenir del italiano borro o burrone» (p. 37). El seu significat és, precisament, 'barranc'. Creem que és possible aquesta solució, encara que ens sembla un poc arriscada perquè no vem clara una influència italiana en aquesta zona que hagués pogut deixar alguna petja en la toponímia de Bunyol, ni tampoc hem trobat referències en les altres llengües de la Península que poguessen reforçar la hipòtesi.
- (3) ANDOLZ assenyala el significat de 'saltironar, bromejar' en una zona d'Aragó.
- (4) S'han proposat algunes etimologies, però cap d'elles s'ofereix com a segura. ZAMORA VICENTE relaciona els topònims Alboñol i Boñol, possiblement emparentats amb el nostre, amb un derivat del llatí BALNEUM 'bany'. En el mateix sentit PÉREZ SOLER fa venir Bunyol del llatí BALNEOLUM, mostrant la seua evolució fins a la forma actual: Balneolum > Bauneolum > Boniol > Bunyol (p. 38).

Per una altra banda, MOREU-REY parla de Bunyol com un possible mossarabisme relacionat amb topònims derivats de vinya (Vinyols, Vinyoles, Vinyola). Tanmateix, per a altres topònims molt semblants com Rafelbunyol i Bunyola, apunta també l'etimologia BALNEUM i BALNEOLA, i encara una tercera per a Albunyol, la de BONIOL, diminutiu de «bo». Qualsevol de les hipòtesis sembla possible, ara bé, segura, pel moment, no n'hi ha cap.

BUYNOL /-S (A 223v; B 54v; C 77).

BUYNOL / BUINOL (Llibre del Repartiment).

BUNYOL (CH).

Apareixen vacil·lacions en la representació del fonema /ɲ/ a causa, sens dubte, de la no existència, per eixes dates, d'una grafia fixada. A això s'afegeix la imprecisió de les abreviatures paleogràfiques (Buÿol, Buÿól...)

BURRABEL (X).

BRASUELO 'canal o part d'un riu o sèquia que se separa del curs principal' (S: U: Ro).

CABALLO, Charco del (Ro).

CABESONA, Fuente. (Ro). També coneguda com «Fuente Ripoll».

CABESUELA, (Ro).

CABRERA (H 3v; J 54v; LL 117; O 92v; P 69v; Q 32v; U; V 8; W 75; X; Y 3; Z).

CABRILLAS, Sierra de las (Ma, Ro). Rellu en set serrats; al·ludeix a les set estrelles principals de la constel·lació de les Plèiades (PÉREZ SOLER, p. 12).

CALIENTE, Charco (Ro)

CAMINO REAL DE MADRID (LL 90v; U 32v).

CAMI REAL (CH 378v).

CANDEL⁵ (Y 3v; Ca; Ro).

CANDEL DEL CORONADO (U; X; Z).

CANDILEJO (U).

CANELLES⁶ (U; X; Y 11; Ca). Apareix com a cognom en H 87; I 18; P 25 i 34.

CANELLAS (Ca).

CANTACUCOS, Rincón (Ca).

CANTAL, Collado del 'pedra' (Ca; Ro).

CANTERAS, Cno. de las (Ca).

CAÑADA⁷, Camino de la (Ca).

CAÑADICAS (U; X; Z). En pronúncia «bunyolera» /kaɲáikas/.

CAÑADITAS (Y 3v; i 6v).

CAÑADA ONAT (Y 8v i 15v).

CAÑADONAT (U; Ca; Ro).

CAÑA ONAT (U).

Es tracta d'una sèrie de reduccions de «Cañada Donat».

CAÑADA DE CHERONI (O 175v). Nom propi en valencià, amb grafia castellana.

CAÑADA LARGA (D; LL 208v; P 5; P 79; V 7v; X).

CAÑALARGA (X; Y 4v; Ca).

CAÑA LARGA (X).

CAÑETE, Molinico (Ro).

CAPITANA (U). Actualment és un carrer.

CARABINA, Corral (Ca).

CARCALÍN⁸, Partida i Río (F 51v; LL 6v; Ñ 9v; P 34; Q 14; V 103; W 74; X; Y 1v; Z; Ca; Ro).

(5) PÉREZ SOLER creu que és originari de l'arrel cant- amb sonorització (p. 36).

(6) MOREU-REY l'inclou entre els derivats de canya (p. 60).

(7) Incloem sota un mateix epígraf tots els topònims i les seues variants relatius a «cañada», ja que desconeguem si fan referència o no al mateix lloc.

(8) Julián SAN VALERO el relaciona amb la base carau que, segons Menéndez Pidal, significa 'pedra' (*Restos prehistóricos del Barranco de Carcalit*, Archivo Español de Arqueología, 1944, p. 102).

CÁRCAMA LA BOTICARIA. Variant de «cárcava» 'foia o clot en general' (COROMINAS) (Ro).
 CASERNA, Barranco (X. Y 56v; X; Ca).
 CASTELLANA, Barranco i Puntal (Ca).
 CASTILLO (P 163v; Ro).
 CASTELL (CH 313v i 706).
 CERRITO. Diminutiu de «cerro» 'serrat'. (E; Q 23; U; W 9; X; Y 3v; Z; Ca; Ro).
 SERRITO (CH; F 93v; O 225; U 22v; W 9; Y 3v; Ro).
 CERRITO DEL GUARDIÁN (CH 719v; H 49; L) / SERRITO DEL GUARDIÁN. (CH 706v).
 CERRO DEL ASNO⁹ (Ro; Ca).
 CERVAL 'relatiu als cérvols' (X; Y 1v; Z).
 CIPRÉS, Fuente. (Z).
 CIPRESES (S: X).
 CIPRECES (N 45v; S; X; Y 11v). Ultracorrecció.
 CLOCHAS, LAS 'clot sobre la roca ple d'aigua de pluja' (Així el recull PÉREZ SOLER, p. 37) (U; Ro).
 COLOCHAS (U). Documentada també en Toponímia de Terol (*Las Colochas*).
 COCA, Corral de; (Ca).
 COHETES, Barranco de los; (X; Y 3; Z; Ca; Ro).
 CUETES (Z; Ro).
 COLMENAR, Collado i Camino del; (Ca).
 COLORADO, Molino (Z; Ro).
 COLLADO UMÁN¹⁰
 COLLADO MAN (Y 1v i 21v).
 COLLAUMAN (Z; Ro).
 COLLADO DE UMAN (Ca).
 CONDESA, Fuente i Corral (Ca).
 CONTIENDA¹¹, Barranco de la; (X; Y 2v; Z; Ca). En toponímia de Terol i Alt Aragó, també:
 CORACHÁN, Umbria; Llinatge castellà d'origen germànic. (R; U; Ca; Ro) (Com a cognom en E).
 CORECHAN (Com a cognom en E).
 CORAJAN (Com a cognom en CH).
 CORBÍN, Casa el; Cognom valencià i d'Alacant (Ca).
 CORRALES, Partida de los; (I 31 v).
 CORRONS, Molino: Variant existent a València i Xàtiva del llinatge mallorquí Corró (Ca; Ro).
 CORTESANO, Rincón del; (U).
 CRUZ (U; X; Y 14; Z; Ca). En Ro /krús/.
 CRUZADO, Alto (U; X; Y 4v; Z); En Ro /krusáo/.
 CUCO, Fuente i Alto (Ro). En Toponímia de Terol: El Cuco i Masía del Cuco.
 CUCOS, Hondico de los (U).
 CUEVILLAS. Diminutiu (Ca; Ro).
 CURICA, Casa (Ca).
 CHICO, Río; 'menut' (F 33v; J 55v; O 9v; R; U; V 35; X; Y 50; Z; Ro).

(9) En enquestes hem recollit també *Sima del Asno*, però tenint en compte el sesseig es converteix en *Cima del Asno*.

(10) El nom oficial actual es *Collado Umán*, que en la pronúncia es redueix a *Collaumán*. El problema és si la -u- pertany al segon membre del compost o si procedeix de la caiguda de la -d- intervocàlica del primer.

(11) FRAGO s'inclina a pensar que el nom de lloc *Contiendas* designa llocs que en algun moment han estat objecte de litigi per la seua possessió.

CHULICA, Fuente (PÉREZ SOLER, p. 23). Anomenada hui *La Presa*.

DOLSET, Maset del (U). Forma catalana que també té o ha tingut vigència en zones aragoneses.

DON BALTASAR, Alto de (F 66v; G; R; U; Y 5v; Z).
 ALT DE DON BALTHASAR (CH 776).
 DON BALTHAZAR (LL 91; W 7).
 BALTASAR (Ca; Ro). En LL 218 s'al.ludeix a la «pia limosna fundada por el ilustre señor Don Baltasar Mercader, conde que fue de Buñol».

DOÑA ELENA, (H, 45v; 47v).

DOÑA REVOLUCIÓN, Corral (Ro). Topònim de recent creació, la motivació del qual ve donada pel fort arrelament de la ideologia comunista a Bunyol, segons ens explicaren.

DUENDE, El (Ca).

ENCINA DE FAQUIROLA ¹² (U; Z).
 ENCINA DE FACAIROLA (U).

ENSOÑI ¹³, Ruinas (Ca).

ERAS, Partida de las.
 ERES (CH 760).
 ERAS DE ARRIBA (F 111) / HERAS DE ARRIBA (LL 202).
 HERAS DE ABAJO (Q 32 i 34).
 HERA DEL SAPO (Z). En Ma, HERRADA DEL SAPO.

ERILLAS (Y 4; Z).

ERMITA, Fuente i Rincón (Y; Ca).

ESCALERETES (U; Y 2v; Y 99 com a carrer).
 ESCALETES (Z; Ca).

ESPINACA (U; Z; Ro).

ESPORTÍN, Charco del (Ro). Possible diminutiu de «espuerta».

ESTRELLA, Fuente i Sierra de la; (Ca).

FANTASMA, Cueva de la; (Ro).

FARINETTI. Cognom italià (Ro).
 FARINET (Ca; Ma). Interpretació errònia.

FERRAJÓN, Loma de (CH 225; F 72; H; J 38v; LL 211; O 33v; P 30; S 28v; V 56v; W 7; X; Z).
 FARRAJON (X; Y 1v; Z; Ca; Ro).
 FARRAGON (Ca).
 A Torís apareix també un «Ferrajón».

FARTERA, Molino. Forma catalana (Ro).

FERRER, Huerto (Ca). Com a cognom en F 33 i LL 70v.

FIDELI, Ombria de; (U).

FLORAIRO, Molino (Ro).

FOSARES ¹⁴ (J 74).

FRESNAL. 'Lloc poblat de freixes' (X; Y 1v; Z; Ca).

FUSTAL, Barranco 'Derivat de fusta' (Ro). En Top. de Requena: *El Fustal*.
 FUSTAL DEL ORNO (U).

- (12) UBIETO recull un Ficarolas (Figuereuelas) i un Figuerola amb variants Figarola, Ficarola, Figueruelas (a Barbastre), que ens ha fet pensar en una possible metàtesi per al nostre topònim. Però açò no explica satisfactòriament la variant més antiga i documentada Facairola.
- (13) La -í final indica una probable procedència del català.
- (14) Segurament es tracta de la forma *Fosales* ('sepulcres, foies') amb rotacisme de la -l-.

GALLO, Boquera i Rambla (CH; F 107v; G; H 48; I 39; J 55; K; L; LL 6v; O 58; P 59v; Q 110; R: U; V 87v; W 115v; X; Y 1v; Z; Ca; Ro).

GALL, Barranch i Rambla (CH 112 i 198v; D).

GAMBERRO, Parada (/pará/) (Ro).

GARNACHA, Barranco 'Espècie de raïm' (Ca).

GEREA GITANA¹⁵ (K; N 23; Q 1; T; X; Y; Z).

XEREA GITANA (K; T; X).

GEREA (J 31).

LA GITANA (Ro).

GOLA 'obertura i passatge d'entrada d'un port, riu pou o sèquia' (R). Generalment catalanisme (COROMINAS).

GORDO, Alto: (X; Y 7; Z; Ro).

GRANDE, Cueva (U; Ca; Ro).

GUARRO, Molino (Ro).

HIGUERA, Fuente de la; (V 20; Y 15; Z).

HONDICO, Barranco (Ca).

HONDICO / ONDICO DE JUAN SANCHEZ (Y 6v; Ca) / (LL 211 v).

ONDO DE JUAN SANCHEZ (V 126).

ONDICO DEL TIO DAMIAN (H 79).

HORCA (I 84; P 30; X; Y 3v; Z; Ca; Ro).

ORCA (LL 141; V 87v; X; Z).

HORTELANO, El; (Ca).

HORTETA. Diminutiu de «horta» (R).

HUERTA DE ABAJO (F 22v; G; I 38; L; LL 6; N 238; O 33v; P 43; Q 22v; R; S; V 134v; W 9; Y 1v; Z; Ca; Ro) / HUERTA DE ABAXO (H 3v; N 19; Ñ; S 26v).

HORTA DEBAIX (CH) / HORTA DE BAIX (CH 200).

HUERTA DE ARRIBA (CH; F 99; G; F 24; I 108; J 129; L; LL 112; N 30; Ñ; P 31v; Q 89; R; S 1v; V 7v; Y 1v; Z; CA; Ro).

GUERTA DE ARRIBA (O 175).

HORTA DE DALT (CH 1075; D).

HUERTECICA (X).

JAQUE, Barranco El; 'gallet, bravejador' (Ca). En Top. de Terol, com a *Hoya e Hilada del Jaque*.

JARRA, Fuente i Camino (U; Z; Ca).

JARRICA, Charco; (Ro).

JORGE, Alto (Y 3 i 60v; Ro; Ma).

JUANES, Río (Ma; Ro). És el mateix que el *Río Chico*. Com a cognom en H 92.

LAMBIES (Z) (Com a cognom en F 111v); P 83). Hui és molt freqüent a Bunyol.

LEGUA, Fuente de la; (H 66v; O 34; X; Y 7; Z; Ro).

LIDONERO¹⁶, Alto del; 'Arbre de fruits negres comestibles' (P 73v).

LIDONEROS, Puntal (U; Ca).

- (15) El topònim al·ludeix, segons doc. (N) a «una gitana llamada Gereá» que deixà «dos jornales de tierra campa de secano... para celebraci3n de missas rezadas por la misma». Aquest nom apareix documentat també com a *Xerea*. Aç3 ens ha fet pensar en un possible origen àrab d'aquest nom, tenint en compte l'existència d'un lloc anomenat la Xarea o Xerea on es celebraven les cerimònies del culte àrab en les festes més importants.
- (16) Segons G. A. de Herrera (1513), citat per COROMINAS, es deia *lidonero* i *aligonero* a València. A més, el poble català Lledó en aragonés rep el nom de *Lid3n*.

LIMBO, EL; (Ro).
 LITRO¹⁷, Corral de; (Ca).
 LLANO (F 119; H 48; I 91v; J 31; K; LL 8v; N 40; O 31v; P 69; Q 32v; S: V 5v; Y 2; Z; Ro).
 PLA (CH 112).
 MADROÑO (R; U; X; Z; Ma).
 MAHOMA, Rincón de; (K; L; LL 6v; O 33v; Q 128; Y 2v; Ca) / MAOMA (F 28v).
 MAJA, Cueva; 'bonic, elegant, luxós' (a Aragó) (Ro).
 MAJICA, Cueva (Ro).
 MAJADA 'lloc a l'aire lliure on es recull el bestiar que pastura al camp o la muntanya' (H 63; L; LL 76v; O; P 69; U; X; Y 2v; Z; Ca; Ro). És la mateixa partida que *Los Pedregales*.
 MALACARA, Sierra de; (X 98v; Y; Ca).
 MARAVILLAS, Cueva de las; (PÉREZ SOLER, p. 17). Desapareguda en l'actualitat.
 MARICARDETE, Camino (X 21; Y; Ca).
 MASET (CH; F 3v; J 54v; K; L; LL 6; O 34; P 29v; Q 25; U; V 107v; W 10v; Y 2; Ca).
 MASSET (LL 116v).
 MAZET (Q 179). Ultracorrecció.
 MASÍA (Ca)
 MATACÁN 'herba verinosa' (K; L; U; Ro). Els informants anomenen així els peus de l'alzina.
 MATACA (CH 190).
 MERINA, Fuente de la; (Ca; Ro). Anomenada també *Fuente del Fresnal*.
 MEZQUITA¹⁸ (Ro).
 MIJARES¹⁹ Río i Camino; (X; Y 12; Z; Ca; Ro). (En CH, any 1677, a Yátova).
 MILOCHA, Molino. En castellà 'cometa'. Viu en l'actualitat a Bunyol (Ro). En sentit figurat s'aplica al paper penjat a l'aire per a assecar en dit moli.
 MIMOSA (Z).
 MINA, Venta i Acequia; 'excavació per a extraure mineral' (X; Y 20; Z; Ca; Ro).
 MIRAVALENCIA, Alto (Ma; Ro). Serrat des d'on es veu València.
 MIRAVONELL (Y 98v). Segons PÉREZ SOLER, MIRABONELL.
 MOLINO, Portal del; (LL 183v; N 141).
 MOLINOS (Y 3).
 MOLI, Portal del (CH 815v).
 MONEDI (F 8v; G 66v; J 130v; S 28v; Y 4; Ca; Ro). També documentat a Siete Aguas.
 MONERI (CH 112v i 719).
 MONTESINOS / MONTECINOS, Solana (N 153/ N 136v). Ultracorrecció.
 MORA, Cueva. (V 40v). També a Yátova una *Cueva Mora*.
 MORICA, Cueva; (Ca). En Chiva: *Cueva Morica*.
 MORATILLAS (X; Y 5v; Ca; Ro). Hi ha una *Fuente Moratillas* a Macastre.
 MORATO, Llano i Corral (U) (Com a cognom a Siete Aguas, en F 82).
 MORET, Loma (X).

(17) Es refereix a l'emblema de la banda de música La Armónica de Bunyol, la motivació del qual és la mesura justa d'un litre que utilitzaven per a beure quan es reunien.

(18) No apareix documentat com a topònim, però en la Bailia de 1745 s'assenyala que en l'any 1574 es dotà la parròquia de Bunyol amb les terres i béns de l'antiga «Mesquita».

(19) Segons PÉREZ SOLER procedeix del llatí MILIU 'mill' (cast. mijo). Sembla confirmar aquesta hipòtesi el fet que aquest riu travessa extenses terres dedicades al conreu d'aquest vegetal.

MORRO, Huerta (I 146; J 7v; LL 91; N 28; Q 182: «Huerta de Abajo o de Morro»).

MORO, Huerta (U).

MUDOS, Barranco (U; Z). Anomenat també *Borrunes*, *Las Ventas* o *Pilán*.

MUERTE, Barranco (U; Ro com a *Rincón*).

MULADAR, Corral, 'lloc on es depositaven les cavalleries que morien' (Ro).

MULET, Alto (J 9; U). Llinatge català, valencià, alacantí.

MUÑOSA²⁰, Barranco (U).

MURTA, Fuente (CH 628; J 74; LL 90v).

MURTERAL²¹ 'Camp on abunden les murtes' (Q 32v; X; Y 4v; Z; Ca).

MORTERAL (Ro).

NADAL-GIL, Cueva (O 225) (CH, com a cognom en 1678, «viuda de Nadal Gil»).

NARANJIL / NARANJAL (U, Ro), Interpretació errònia del anterior.

NANO, Rincón (Ca).

NEBRA/O, Barranco. Afèresi de «enebro», 'ginebre' en valencià. (Z; Ro).

NEGRO, Charco (Ro).

NEVERA²², Puntal de la; (Ma; Ro).

NIÑORROS, Cueva de los, Derivat de «niño». Creació expressiva (Ro).

NOGUERA/-S, Barranco. En castellà 'nogal' (Z; Ro).

OLIVERA, Fuente / OLIVERAL²² (Q 47; X; Y 3v; Z; Ca). En Top. de Terol, existeixen uns quants municipis amb aquest topònim.

OSCA, Casita; (V 36v; Ca). En documentació com a cognom: «Vicenta Osca, hija de Vicente Osca» Llinatge valencià propi de l'Alcúdia, Algemesi... (*DCVB*).

PALMERA (U; Ca).

PALOMAS, Cueva de las; (Ro; Ma). En Top. de Requena hi ha una Partida de *Las Palomas*.

PALLETAS²⁴, Alto (Ma; Ro).

PANSERO²⁵, Charco El; 'Treballador que intervé en l'elaboració de la pansa' (Ro).

PAÑERO, Fuente El; 'persona que ven draps' (Ca).

PANTANO, Rincón; (Z; Ca).

PARADA (parada Gamberro; P. León). 'Aturada d'un riu o sèquia' (Ro).

PARANSA²⁶, Barranco i Casa LA. Al.ludeix a la partida de terra on antigament es col.locaven trampes per a caçar tords, segons els informants.

PARDENILLA, Corral de; (X; Y 57; Z; Ca; Ro).

PARDINILLAS (J 57). Correspon a Yátova; aquesta variant la trobem en alguns pobles d'Aragó, segons UBIETO en la seua *Toponimia aragonesa Medieval*.

- (20) Proposem com a hipòtesi una possible variant femenina del cognom castellà Muñoz. En els pobles, a vegades, s'anomena la dona amb el cognom del marit adaptat al femení. (Cfr. amb *La Simona*, Top. de Bunyol). Tinga's en compte el sesseig.
- (21) El derivat castellà de murta es *murtal*; murteral és valencià. Per tant, en aquesta zona el topònim murta es deu a influència del valencià.
- (22) MOREU-REY i FRAGO expliquen que designa llocs situats en l'alt de les muntanyes per a conservar gelada la neu per a l'estiu.
- (23) En aragonès i català olivera / oliveral. Tanmateix, en castellà *olivo* / *olivar*.
- (24) Derivat del català palla; sembla segura una castellanització del plural.
- (25) Segons COROMINAS, mot comú al català i a l'aragonès.
- (26) En valencià parança; en castellà antic té el mateix sentit (*paranza*).

PARIDERA, Camino (Ca; Ro) (En CH a Torís).
 PARTIDOR, EL; 'Dispositiu per a separar l'aigua d'un canal en dos corrents' (Horta de València, segons el *DCVB*) (LL 116v; N 51v; R; S; U; Z; Ro).
 PEDREGALES, LOS (M 11; O 92; P 59v; W 47; X; Y; Y 4v; X; Ca).
 PELUDO, Pozo del; (Ro).
 PEÑAMALA, Barranco i Fuente (P 43v; U; Y 3; Z; Ca; Ro) / PEÑA MALA (J 43v; Ma).
 PEÑONES, Charco LOS. Augmentatiu de «peña» (Ro).
 PEÑUELA, LA. (Ca). A Requena, també Barranco *Peñuelas*.
 PEPINES, Barranco LOS (Ro).
 PERALEJA²⁷, Fuente (Q 147; U; Y 13; Z; Ca).
 PERALES, Alto i Solana (N 51; R).
 PEROL, 'recipient en forma de mitja esfera' (U; Ro). Forma d'origen català, coincident en l'actualitat amb l'aragonés.
 PERRO, Barranco (Y 5; Ca).
 PICHERA²⁸, Barranco i Corral. 'Gerro, pitxer gros i ventrut' (Ca).
 PIEJO, Rincón; 'Poll'. Se segueix utilitzant per la gent major (Ro).
 PILÁN, Barranco (CH; E com a cognom; U; Z).
 PILARES, Barranco (Ca).
 PILARETES, Monte (O 121; U; V 134; Ro).
 PINTAO, Corral EL. Al.ludeix a una muntanya les roques de la qual són de colors (Ca; Ro).
 PLANELL; 'porció de terreny pla, elevat i no molt gran' (CH 549v; F 97v; H 45v; J 38v; LL 221v; O 13v; Q 93v; R; U; V 127v; Y 1v; Z).
 PLANEL (P 59v; U; X).
 PRANEL (X). Rotacisme.
 PLATERA, Llano de la; (Ro).
 POBRE, Corral; (Ca; Ro).
 POLLO, Peña EL; (Ro). A Requena, hi ha un *Rincón del Pollo*.
 PONTET. (U; X; Y 2; Z; Ca).
 PORRETINAS, Balsica de LAS; 'Nues' (Ro). Per influència valencià-aragonesa.
 PORTAZGO; 'Dret que es paga pel pas d'algun lloc o paratge' (Z; Ca).
 PORTILLO, EL; 'Camí estret entre dues altures' (U; X; Y 5; Z; Ca). En enquestes reconegueren *El Portillo* i *Cañáticas* com el mateix lloc (En CH, Portell, a Torís).
 POSAILLAS, LAS. Diminutiu de «posadas» (Ca).
 POZOS, Rambla (Ma).
 PRADO, Fuente (X; Y 1v; Z).
 PUBILO²⁹, Corral EL; (Ca). En Top. de Terol: *Corral de Pubil, Barranco Pubilas...*
 PUNTAL / PUNTALICO; 'prominència del terreny' (Ca; Ro).
 QUINTANAS, Rincón de; Llinatge catalano-valencià-mallorquí (U).
 QUIXAL (Ca). 'Dents posteriors als ullals'. En Top. de Terol hi ha també un *Barranco Quixal*.
 QUISAL (X; Y 99v). Castellanitització fonètica.
 QUIZAL (Y 4; Z). Ultracorrecció.

(27) Segons PÉREZ SOLER, derivat de PETRÁ 'pedra'.

(28) ALCOVER recull la veu pitxera com a sinònim de pitxer. També és coneguda en l'aragonés amb aquesta accepció.

(29) COROMINAS recull la variant antiga i valenciana *pubil* /-a front al castellà *pupilo*. Creem que es tracta d'un creuament entre ambdues.

- RABOSERA, Camino de LA; derivat del català rabosa, cast. «zorra» (G; H 31v; I 39v; LL 136; O 83; P 30; Q 10v; V 7v; X; Y 10v; Z; Ca). També a Siete Aguas, una partida de La Rabosera. És freqüent en toponímia catalano-aragonesa.
- RABASERA (Z).
- REINA, Maset de LA (X).
- REPIQUETE, Barranco i Camino (U; Ca).
- RETAMAR, Rincón, 'Lloc poblat de ginestes' (Ma).
- RETOR, Alto del; 'sacerdot que regeix una parròquia' (P 81; Y 98v; Ca).
RECTOR (Y 95v; Ma). A Terol trobem un *Retores (Aldehuela)*.
- RETURA, Camino de LA; (Y 3; Z).
ROTURA (Z). En la província de Terol tenim *La Rotura (El Cuervo)*.
- RIBERA, Camino; (Ca).
- RIPOLL, Barranco i Balsa. Llinatge de Catalunya i País Valencià: (U; X; Y 3; Z; Ca). En Top. de Terol trobem una Vall de Ripoll (*La Codoñera*).
- ROMA, Barranco, Corrales i Calle (F 27; H 74; L; P 29v; Q 114; X; Y 3; Ca; Ro). En Top. de Terol tenim *Cuevas de Roma (Orrios) i Mastia de Roma*.
- ROMERAL, EL; (Ca).
- ROQUILLO, Fuente (Z; Ca; Ro).
- ROSER, Barranco, Corral i Fuente EL; (Ca). Com a cognom a Yátova (LL 101) i a Bunyol (V 102).
- ROYA³⁰, Cuesta (F; K 3v).
- ROYO, Collado i Cinto (V 103v; Ro). A Terol, *Campo Royo* i *Colladorroyo*.
- ROYOS, Barranco (U).
- RUBIO, Barranco (Z). A Siete Aguas hi ha una *Peña Rubia*.
- RUEDO, EL; (Z; Ca; Ro).
- RULLA, Llano de LA; En valencià rullo/-a per rull, segons el *DCVB* (U; Ca).
- SAN LUIS, Acequia i Fuente (N 43v; P 163v; S; U; Y; Z; Ro).
- SAN PEDRO, Campo de; (J 74; N; Ñ 1; P 69; S 26v; X; Y 3v; Z; Ro).
- SECANET (L; Ñ; Q 100v; U; W 9; X; Y 99; Z).
- SERRANA, LA; (U; X; Y 4v; Z; Ca).
- SERRETILLA / SERRATILLA. Diminutiu derivat de «sierra». (U; X; Ma) / (Y 4v).
CERRETILLA (Z; Ro). Ultracorrecció.
- SILLA, Barranco / SILLA DEL PAPA (Ca; Ro). A Chiva hi ha també: *La Silla*.
- SIMONA, Pozo (CA).
- SIMONES, Barranco de LOS (U; Ro).
SIMON (V 47). Documentat com a cognom a Bunyol en 1714.
- SINO, Desfiladero (Ca).
SINO DE ROMA (Ro) / SINOS DE ROMA (U).
- SOLANA (V 9v; W 10v; Y 2v).
- SOTERRAÑA. Forma antiga del castellà «subterranea» (U).
- SULSIDA: 'Enderrocament de terra' (Ca).
SULCIDA (U). Ultracorrecció.
SUNSIDA (Ro). / SUNSIA (Ma; Ro). A Terol, *La Sunside* (Arcos de las Salinas).
- TAMBORINILLA, Corral (Ca).
- TAMBORERILLO (Ma).
- TAPACUELLOS, Camino (X; Ca).

(30) Adjectiu vigent a Aragó. A Bunyol utilitzen *royo* junt a «rojo».

TEJERÍA / TEGERÍA, Collado i Barranco (N 41; S; Y 1v; Z) / (H 46v; J 38v; N⁸²; V 73v).
 TEXERIA (LL 205; M 10; N 20; P 69v; V 71).
 TEULERIA (CH 633). A Torís, documentat en 1673 el topònim Teuleria (CH).
 És el mateix barranc que Ripoll i Roquillo. A Siete Aguas: *La Tejería*.
 TOCONAR, Rincón, 'Lloc on hi han molts «tocones»; en val. «socs» (CH).
 TOLLO, Barranco. 'Sot ple d'aigua' (Y 40; Ca). Per influència del valencià i aragonés. A Terol: *El Tollo*. A Alborache també hi ha *El Tollo*.
 TOMASET, Llano i Rincón (U; Ro).
 TOMASILLA, Fuente (Ca).
 TORÁN, Alto (U). ALCOVER-MOLL citen alguns topònims catalans Torà; també com a llinatge de Catalunya, Elx, Gandia...
 TORMOS, 'Penyal aïllat' (U; Y 17v; Z). En CH, a Siete Aguas.
 TOLMOS (X).
 TRIGUILLO, Corral. Derivat diminutiu (Ro).
 TRINIDAD, Molino (X; Ro).
 TUERTOS, Rincón. (Ca).
 TURCHE³¹, Cueva LA; (B 28v; G; H 48; J 31; L; LL 6v; P 34; Q 57; R; S; V 58; W 123; X; Y 2; Z; Ca; Ro).
 TRUCHE (CH 355). Metàtesi.
 TURGE (CH 547).
 UMBRÍA, Fuente (Q 20; R; S; T; U; X; Z; Ca; Ro) / HUMBRÍA (R; S; T; U; W. Y).
 OMBRIA (N 154v; V; Ro) / HOMBRIA (N 29; T; U).
 VALENCIA, Alto (P 77; Y 1v). Segurament es tracta del «Alto Miravalencia».
 VALL D'ANDORRA (U).
 VALLANDORRA (X).
 VALDANDORRA (V 103).
 VALL ANDORRA (Y 5).
 VALLE DE ANDORRA (Z, carrer).
 VALLEJO, Camino. Derivat de «valle», 'vall' (F 17; LL 34v; U; V 9v; X; Y 2v; Z; Ca).
 VARAS, LAS (Ca).
 VENTA/-AS, Barranco, Collado (J 54v; K; Q 147; R; Q 116v; X; Y 3v; Z; Ca; Ro). Fa referència a les antigues posades que existien a l'entrada del poble.
 VEREDA REAL (Ca).
 VINYES, Pla de les (CH 512v) / VIÑES (CH 198).
 VIOLETA, Fuente de LA (Ca).
 VIRGEN, Fuente i Camino (Ca).
 YEGÜEROS, Fuente i Casa. 'qui guarda o cuida egües' (X; Y 13; Z). A Yátova trobem documentada en J 106v una *Fuente de Los Yegüeros*.
 ZAMORANO, Balsa del; (N 20; R; S; U; Z; Ca).
 ZORRO, Casa (Ca).
 SORRA, Atajo (Ro). Sesseig.
 ZURDO EL TEJERO, Corral (Ca).
 SURDO (Ro). Sesseig.

(31) En el Llibre del Repartiment hi ha un Turch, nom d'una alqueria d'Alcoi, que ens ha suggerit una possible relació amb el nostre, i amb el significat de 'ture'.

3. TOPONÍMIA I SEMÀNTICA

Intentarem ací una classificació dels topònims segons llur sentit, és a dir, segons l'objecte que descriuen. Seguirem, en general, el model oferit per MOREU-REY.

Com és lògic, el grup més nombrós està format pels noms de persona, ja es tracte d'antropònims pròpiament dits, o de malnoms. Dels primers en tenim alguns com ara: *Casa Borssó, Barranco Ripoll, Rincón de Quintanas, Umbría Corachán, Alto Jorge, Molino Corrons, Solana de Montesinos*, etc.

Quant als malnoms, en ocasions fan referència al lloc d'origen de la persona en qüestió (propietari del terreny, etc.): *Balsa el Zamorano, Barranco de la Castellana*; altres vegades es refereixen a un defecte físic o a una qualitat cridanera: *Corral Zurdo el Tejero, Pozo el Peludo, Parà Gamberro, Molino Guarro, Barranco de los Mudos, Rincón del Nano*...; la situació o el grup social al qual pertanyen: *la Gitana, Corrales el Pubilo i el Pobre*; o bé es tracta d'un malnom format a partir de la derivació del nom propi, del marit o de la família: *Barranco de los Pepines, Llano de Tomaset, Fuente de la Tomasilla, Pozo de la Simona*, etc.

Els segueixen en importància els topònims que al·ludeixen al relleu. Quan es tracta de terreny pla: *Llano de la Platera, Umbría del Llano, Planell, Pla de les Vinyes*; si designen eminències en general: *Peñamala, los Peñones, la Peñuela, Alto, Puntal, Cerrito*...; depressions, valls i estrets diversos: *Collado, Vallejo, el Portillo, Cañada, Hondico*...; roques i pedres en general: *Pedregales, las Amuladeras, Cantal*. O també, per metàfora: *Cabesuela, Cabesona, Quixal, Brasuelo, Gola*...

Entre els hidrònims, alguns designen fenòmens naturals: *Río, Ribera, Charco, Barranco, Rambla, Tollo*...; d'altres, construccions fetes per l'home: *Balsa, Acequia, Pozo, Pantano, Almazán, Partidor, Parada*...

La flora i la fauna són representades per topònims com: *Bajoca, Espinaca, Fresnal, Murteral, Olivera, Romeral, Baladrar, Lidonero*... i animals com *Águila, Piejo, Cuco, Pollo, Sapo, Palomas*...

Un grup reduït indica qualitats, bé de tamany: *Cueva Grande, Coválta, Alto Gordo, Río Chico, Cañalarga*; bé de color: *Royo, Rubio, Blanca, Negro, Colorado*, etc.

Per últim, incloem un apartat que recull aquells topònims que fan referència a les activitats humanes. Així, la construcció per a habitatge humà o d'animals: *Casa, Maset, Castillo, Corral, Paridera, Majada*; els oficis i la indústria: *Tejero, Pansero, Pañero, Guardián, Horno, Nevera, Molino*; les vies de comunicació: *Camino, Vereda, Hilo, Desfiladero, Portillo, Pontet*...; l'agricultura i el camp: *Prado, Secano, Horteta, Erillas*...; la religió i creences supersticioses: les fonts *de la Virgen i de San Luis, San Pedro, Silla del Papa, Mezquita, Ermita, Retor, Limbo, Fantasma, Duende*...

Com es pot comprovar, la toponímia de Bunyol segueix la tònica general quant a la distribució dels topònims per camps semàntics, sent els més nombrosos els antropònims i malnoms, com s'ha observat en la toponímia d'altres llocs, seguits dels de relleu, activitats humanes, etc.

ABREVIATURES DOCUMENTALS

A	Reg. 11: Any 1260	
B	Reg. 19: any 1273	Registres de la Cancelleria Reial de Jaume I
C	Reg. 37: any 1274	el Conquistador
CH.	Prothocolo de Escrituras Públicas de Gaspar Palmero. Tomo I, any 1668-1676; T. II, anys 1677-1680.	(ACA)
	(AIP)	
D.	Protocolo de Escrit. Públicas de Joseph Alcañiz. T. I, any 1673; T II, 1679.	
E.	Quinke libri para la Yglesia Parroquial. Anys 1701-1750.	(APB)
F.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català. Anys 1713-1715.	(AAB)
G.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català. Anys 1717.	(AAB)
H.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català. Anys 1718.	(AAB)
I.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català. Anys 1719.	(AAB)
J.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català. Anys 1720.	(AAB)
K.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català. Anys 1721.	(AAB)
L.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català. Anys 1722.	(AAB)
LL.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català. Anys 1730.	(AAB)
M.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català y Vives. 1741.	(AAB)
N.	Bailia, Letra A. Expediente de Amortización 2520, any 1742.	(ARV)
Ñ.	Bailia, Letra A. Expediente de Amortización 2521, any 1745.	(ARV)
O.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català y Vives. 1750.	(AAB)
P.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català y Vives. 1760.	(AAB)
Q.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català y Vives. 1770.	(AAB)
R.	Libro de Rentas de la Iglesia Parroquial de la Villa de Buñol. 1784.	(APB)
S.	Bailia, Letra A. Expediente de Amortización 2522, any 1789-1810.	(ARV)
T.	Bailia, letra A. Expediente de Amortización 2522, any 1800.	(ARV)
U.	Padrón General de Riqueza Pública de Buñol. Any 1812.	(AAB)
V.	Protocolo de Escrituras Públicas de Miguel Català Carbonell. Anys 1823-1825.	(AAB)
W.	Protocolo de Escrituras Públicas de Valentín Martínez Mompó. Any 1832.	(AAB)
X.	Padrón General de Riqueza Pública de Buñol. Tomo I, 1862.	(AAB)
Y.	Cédulas de Fincas Rústicas (Prov. de Valencia, Dto. Municipal de Buñol, any 1881.	(AAB)
Z.	Catastro Rústica, any 1904. Tomos I-II.	(AAB)

(AAB) = Arxiu de l'Ajuntament de Bunyol.

(ACA) = Arxiu de la Corona d'Aragó.

(AIP) = Arxiu de l'Església del Patriarca.

(APB) = Arxiu Parroquial de Bunyol.

(ARV) = Arxiu del Regne de València.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER-MOLL, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Gràfiques Miramar, Mallorca, 1930-62.
- ANDOLZ, *Diccionario Aragonés-Castellano, Castellano-Aragonés*, Librería General, Zaragoza, 1977.
- COROMINAS I VIGNEAUX, J., *Diccionario Crítico Etimológico de la Lengua Castellana*, Gredos, Madrid, 1954.
- FRAGO GARCÍA, J. A., *Topónimos del Campo de Borja (Estudio lexicológico)*, Zaragoza, 1980.
- GONZÁLEZ OLLE, F., *Los sufijos diminutivos en castellano medieval*, Madrid (CSIC), 1962.
- Llibre del Repartiment*, Edició dirigida per A. FERRANDO I FRANCÉS. Vicent García Eds. S.A., València, 1979.
- MENÉNDEZ PIDAL, R., *Manual de Gramática Histórica Española*. Espasa-Calpe, Madrid, 1980 (16 ed.).
- MOLL, F. de B., *Els llinatges catalans*. Palma de Mallorca, 1959, Raixa.
- MOREU-REY, E., *Els nostres noms de lloc*, Mallorca, 1972.
- MUÑOZ GARRIDO, *Repertorio de nombres geográficos de Teruel*, València, 1974.
- PÉREZ SOLER, V., *La Hoya de Buñol; la tierra y el hombre*. Institución Alfonso el Magnánimo, Valencia, 1974.
- SOLER y JANER, *Gentilicis dels PPCC*, Millà, Barcelona, 1979.
- UBIETO y ARTETA, A., *Toponimia aragonesa medieval*, Valencia, Anubar, 1972.
- VENY, Joan, *Els parlars catalans*. Ed. Moll, Palma Mallorca, 1982 (3ª ed. augm. i correg.).